

Ке
стр. 18.

СЛАВЯНИ

БРОЙ II ◦ НОЕМВРИ 1969 ◦ ГОДИНА XXV

ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ У ДОМА

Спомен от Васил Стумбов

През 1901—1902 год. Гоце Делчев прекосява надлъж Македония по организационна работа, денувайки „по кътища потайни“ и ношувайки „по пътища незнайни“, както се казва в стиховете, посветени нему от неговия четник, големия наш поет П. К. Яворов. Среща той ред несподи при обикалянето на поробената земя. Изпитва и неизразима радост от проявената към него народна любов и вяроност. Като стига отдалечения български край Костурско, Гоце преглежда и оправя работите на много селски революционни комитети в „Корештата“ и „Пополето“. По това време революционната организация е излязла от подмолието. Четнически войводи и други комитетски хора говорят на масови събрания „ашкере“ — явно. Всички в Костурско знаят кой и какъв е Гоце Делчев.

През първите дни на януари 1902 год. Делчев пристигна в село Вишени. И във Вишени знаеха кой и какъв е той. Поради това неговото няколкоднeвно пребиваване тук причини на вишенци радостни вълнения и мъчително напрежение. Гоце Делчев се придружаваше от внушително число войводи и четници, повечето от Костурско и Леринско. Между тях бяха воденският войвода Димитър Занешев и Ламбо Василев Альолюмов от село Пътеле, четник от четата на Марко Лерински. Отговорни в комитетските работи вишенци решиха Дел-

чев да бъде настанен на квартира у нас или в новопостроената солидна къща на Кузо Бакрачев. Но скоро намират Бакрачевата къща за не много удобна в нея да квартируват комити поради местоположението и въпреки нейните големи вътрешни удобства. Нашата къща отговаряше на условията. Беше голяма, здрава сграда с широк двор, ограден с високи каменни стени. Отстоеше недалече от черквата и училището, които се намират близо до „Църквената кория“ — старата дъбова гора в подножието на надвесилото се над селото разклонение на Вич планина. У нас можеше да се влиза, без да се разлайват селските псета. В горния етаж на къщата ни, освен огромните две стаи и голям салон (чардак), имаше и по-малка добре обзаведена стая, която наричахме „одайче“. Одайчето служеше за приемане на гости.

Наближаваше моментът революционният вожд да прекрачи прага на нашия дом. Майка ми, неспокойна и тревожна, шетаеше от стая в стая. Слизаше по стълбите долу и пак се качваше горе. Подире ѝ вървеше голямата ми сестра Сия. Майка ми ходеше облечена с износени чисти дрехи, както подобаваше на челядна жена, съпругът на която е „на чужина“ (гурбет). Свечеряваше се.

Строга поръка поръча майка ми на нас, по-малките: „У нас ке кондисе един люгия. Тия люгия бране нас от турците. Устата ке ви напълна со лют пипер, езиците ке ви издупа со „бабица-иглица“, ако проговориш нейде, шо у нас има гости абанджии“. Това сплашване предизвика у нас повече любопитство, отколкото страх. Дълго след лягането да спим държахме очите си отворени. Сънят ни обори. Към полунощ външната двукрила тежка порта се отвори. През сън чухме тежки стъпки по стълбата и салона. Печката в гостната е зачервена, лампата пуска мека светлина. Един от придружавашите Гоце Делчев войводи казва на майка: „О, о, тук имало друг господ“. Още при събличане на гуните и сваляне на патрондашите Делчев се осведоми от майка ми за нашето семейно положение — че сме пет деца, баща ни е в Стамбол „на чужина“, казва се Филип, майка ми — Стойна.

Сутринта на другия ден сестра ми Сия беше в голяма тревога. Предстоеше ѝ, според наш вишенски обичай, като по-голямко момиче да каже на гостите „добре сте дошли“. Вълнуваше се горката и се чудеше как ще изиграе такава мъчна роля пред „таквия големи люгия“. Не след дълго репетиране тя се престраши и тръгна. На майка ми ѝ се присвиха краката. Стройното високо селско девойче Сия Стумбова, облечено с полуградско фустанче, ушито от фабричен фин плат, и подбрадено с шарено кърпе, с дълги до петите коси, влезе в гостната гая и каза на гостите отривисто със звънлив глас „Добре сте дошли“. Лицето му беше добило божурен цвят. Лежащите кити се повдигнаха и останаха седящи. Гоце Делчев, развълнуван, каза: „Добре айдохме, златно девойче“! По неговото любаво лице бяха се търкулнали сълзи. Може би беше го боднала мисълта, че българските девойки в поробена Македония живеят в постоянен страх от турците. Подир малко успокоилата се моя сестра с три чисти пешкира, преметнати през рамо, и с бял еген и гюм в ръце влезе да полее вода на най-върлите султанхамидови душмани, казвайки им: „Повелите да се измиите“ ...

След закуската Делчев влезе в една от олемите стаи, където бяха нощвите и над тях окачени на стената наред ситата заграшно, между които и копринено сито. На тгнището гореше с пламък сух дъбов пън. Около образувалата се жар къркореха 2-3 енджери. Гоце заговори с майка ми. Миният човек се оплакваше от възпалилите му се очи вследствие денуване и нощуване в задимени къщи в Северна Македония и Битолско. Той съжаляваше, че не може да яде ненаситно от разновидните вкусни ястия, които му се поднасяха от гостоприемните домакини в Костурско, тъй като естено то закачало мъчещата го стомашна зва. Майка ми се съобрази с това, което казваше драгият гост. Делчев остана много доволен от сложения за обед умело сготвен млад петел. Когато благодареше за квартируването им у нас, той казваше на шега, че стамболджията Филип Стумбов, като се връща от Стамбол у дома, внася малко цивилизация в нашата къща.

Другата нощ след пристигането на Делчев във Вишени черквата „Свети Никола“ е препълнена с вишенски мъже. Освещава го революционното знаме на вишенската цета, което краснолики вишенски девойки бяха ушили и извезали под ръководството на българската учителка Сава от село Бобища, Костурско.

Делчев се обръща към мъжете в препълнената черква: „Защо сме се събрали в този божи храм в тази потайна доба, преди още да са пропели първи петли? Ще кръщаваме ли? Нощно време не се кръщава. Ще венчаваме ли? Няма ги да стоят пред нас в средата на черквата младоженците. Няма ги кума и кумата. Няма ги побратимите и побратимците. Къде ни са хубавелките песнопойки — посестримите, верни дружки на невестата? Няма го и свещеника, който ще венчава. Не, братя! Иначе вишенски мъже, нито ще кръщаваме, нито ще венчаваме. Събрали сме се да се убедим и разберем, че докато със сила не смъкнем властта на султан Хамид, докато не изгоним от чифлиците беговете и вземем от тях заграбената от нас земя, нашият поробен народ няма да види доbruване, няма да има свое българско национално развитие. Въстание, братя! Напред в борбата за народна свобода, за народни правдини, за народно щастие!“

В църквата не светят всички кандила и всички полиелеи. В полумрака, захласнали, с приковано внимание и биещи сърца

слушат събралите се съзаклятници. Пред средната врата на олтара е по-светло. Там е застанал Гоце Делчев. С гуна на рамо, с дълга манлихера при нозе, с черен, мек и невисок калпак на глава и увит на врата шал и с другите принадлежности на комитското въоръжение мустакатият мъж — пръв войвода — Делчев на обаяните вишенски селяни им изглежда чудо, гледано на сън.

За нощното събрание на Гоце Делчев

във вишенската черква съм толкова слушал от присъствували на него вишенци! Затова още в паметта ми са живи всички подробности, при които е протекло то.

Извънредно доволен от радушния прием и свършената работа във Вишени, Гоце Делчев отпътува през селата Българско Блаца, Черешница и Олища за Загоричени и по-нататък. Подготовката на въстанието върви усилено. Иде 1903 година — Илинден.